

## ШЛЯХИ І ЗАСОБИ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

*Онофрійчук Л.М., кандидат педагогічних наук, доцент  
Ситник Є.В., здобувач ступеня вищої освіти «магістр»*

Вінницький державний педагогічний університет імені М. Коцюбинського

**Постановка наукової проблеми.** В умовах сьогодення патріотичне виховання стає

одним із ключових напрямів навчально-виховної діяльності школи. Перед національною освітою постає завдання виховувати людину, яка розуміє і поділяє сутність національної ідеї; є носієм національної культури; сприяє економічному, науковому, культурному зростанню Батьківщини; любить рідну мову і спілкується нею; захищає і відстоює рідну країну.

В Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді поняття «патріотичне виховання» тлумачиться «як складова національного виховання, головною метою якого є становлення свідомої людини».

Вчені впевнені, що цілеспрямована система патріотичного виховання дітей спроможна відродити генетичні корені нашого народу, а отже і його загальний культурний рівень.

Особливу увагу у формуванні патріотичного почуття необхідно приділяти саме емоційно-чуттєвій сфері, адже людські емоції і почуття найяскравіше виражають духовні запити і прагнення людини, її ставлення до дійсності.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Залучення дітей до найкращих надбань національної культури, формування широкого мистецького світогляду розглядаються серед провідних функцій загальної музичної освіти. Ці стратегічні лінії було накреслено в педагогічній концепції таких відомих учених як, Л. Масол, Г. Падалка, О. Ростовский, О. Рудницька, О. Щолокова, В. Сухомлинський.

Система сучасного національного виховання зорієнтована, насамперед, на виховання громадянина, спрямована на розвиток патріотизму.

Проблема формування патріотичних якостей особистості завжди була і

залишається у центрі пошуку багатьох українських учених минулого (Г. Ващенко, Б. Грінченка, М. Грушевського, Русової) і сучасності (І. Беха, І. Підласого, О. Сухомлинської).

Всі науковці розглядають патріотизм як життєву позицію особистості – «любов до Батьківщини, відданість їй та своєму народові, готовність прийти на її захист».

Проблема формування патріотичних якостей особистості завжди була і залишається у центрі пошуку багатьох українських учених минулого (Г. Ващенко, Б. Грінченка, М. Грушевського, Русової) і сучасності (І. Беха, І. Підласого, О. Сухомлинської).

Всі науковці розглядають патріотизм як життєву позицію особистості – «любов до Батьківщини, відданість їй та своєму народові, готовність прийти на її захист».

**Мета і завдання статті.** Мета нашої наукової статті є виявлення шляхів і засобів патріотичного виховання молодших школярів засобами музичного мистецтва. Завдання статті: 1) проаналізувати актуальні дослідження за темою статті; 2) надати характеристику сучасним прийомам і методам патріотичного виховання підростаючого покоління.

**Виклад основного матеріалу.** Аналізуючи наукову літературу було з'ясовано, що існують різні підходи до визначення терміну “патріотизм”.

У великому тлумачному словнику сучасної української мови це поняття визначається як: “любов до Батьківщини, відданість їй та своєму народові, готовність прийти на її захист”, а “патріот – це той, хто любить свою батьківщину, відданий своєму народові, готовий заради них на жертви і подвиги”.

У педагогічному словнику зазначається, що патріотизм – це любов до Батьківщини, відданість їй, готовність служити її інтересам, йти на самопожертву. Основне завдання національного виховання полягає у формуванні громадянських якостей, національної самосвідомості, патріотизму і поваги до інших націй.

Одним із дієвих засобів формування духовної культури особистості є виховання її національних почуттів та національної самосвідомості [1]. У дослідженнях вчених К.Дроздової, Л.Василевської-Скупої зазначено, що створення педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів музичного мистецтва сприяє вихованню в учнів національної самосвідомості, почуття патріотизму, моральності, любові до рідної Батьківщини та гордості за свою Вітчину [2, 270]. Національне виховання ґрунтується на таких фундаментальних принципах, як народність, гуманізм, демократизм, зв'язок з життям, трудовою діяльністю, поєднання педагогічного керівництва з самодіяльністю учнів та ін. Його завдання реалізується насамперед через глибоке і всебічне оволодіння учнями змістом освіти, який зосереджує в собі національні та загальнолюдські цінності і реалізується такими основними шляхами і засобами.

1. *Залучення школярів до вивчення рідної мови*, прищеплення любові до неї. Цьому сприяють гуртки поглибленого вивчення мови і літератури, клуби поезії, дитячі спілки літераторів, студії, учнівські театри тощо.

2. *Родовід*. Історична пам'ять, мислення, духовність особистості починаються з пам'яті роду. Сім'я, школа, громадськість виховують потребу в кожній дитині до знань про свій родовід, до вивчення свого генетичного коріння, родинних звичаїв, реалізацію сімейних планів, мрій, надій, традицій. У процесі родовідного виховання виникають психологічний комфорт, упевненість у своїх силах і можливостях. Серцем, душею і розумом дитина глибоко відчуває потреби всієї рідні, інших людей, починає дбати про інтереси всього роду, народу, нації.

3. *Історія Батьківщини* розкриває знання про виникнення, становлення і розвиток свого народу, країни. Вивчаючи історію України, вихованці глибоко засвоюють витоки духовності рідного народу, інших народів, які здавна живуть на території нашої країни.

4. *Краєзнавство*. Беручи активну участь у багатогранній краєзнавчій роботі, діти з раннього віку прилучаються до героїки минулих епох, трудових

подвигів, мистецьких традицій дідів і прадідів, їхнього руху ім'я вільного життя.

5. *Національна міфологія.* У міфології – витоки національного характеру, способу мислення, світогляду, філософського осмислення дійсності. Міфологія – один із найдавніших видів народної творчості, у якому часто поєднуються і матеріалістичні, й ідеалістичні елементи.

6. У *фольклорі* відображено багатогранну і глибоку душу народу, його духовне багатство, витоки оригінального світосприймання, самобутнього тлумачення явищ природи і людського життя. Фольклорне виховання є найважливішою частиною, серцевиною етнопедагогіки. Відроджуючи національну систему виховання, необхідно намагатися, щоб у кожній родині, школі, у діяльності кожного вчителя, широко застосовувалися і саме це поняття, і його зміст.

7. *Народний календар* – енциклопедія життя, трудової діяльності, культури, побуту і дозвілля народу, могутній і гармонійний комплекс ідейно-моральних, емоційно-естетичних засобів виховання підрастаючих поколінь.

Кожна дата, свято пов'язані з природою рідного краю, а також з природою самої людини. Традиції, звичаї і обряди народного календаря комплексно діють на особистість, всебічно розвивають її.

8. *Українська національна символіка* виконує історично важливі функції консолідації нації в єдину етнографічну, культуро-історичну спільноту, об'єднання споконвічних українських земель в єдину суверенну державу.

9. *Народні прикмети та вірування*, які одухотворяють природу, вчать дітей берегти та пізнавати її особливості, закони розвитку. Вони є складовою частиною багатьох галузей народних знань – народної біології, астрономії, медицини, метеорології, хліборобської справи тощо.

Розглядаючи патріотизм як сукупність політичних і моральних ідей, моральних почуттів, В. Сухомлинський здійснював патріотичне виховання на основі гармонійного взаємозв'язку інтересів особистості і держави. Він підкреслював, що удосконалення в учнів світоглядної свідомості патріота

відбувається шляхом оновлення змісту освіти, який за своїм обсягом і характером має відображати насамперед ідейно-ціннісне багатство рідного народу і вищі здобутки світової культури, сприйняті крізь призму національної свідомості, а ставлення вихованця до свого фізичного і психічного здоров'я необхідно розглядати не тільки як особисту справу, а й як вияв відповідальності перед суспільством і державою.

На думку В. Сухомлинського патріотичне виховання – це сфера духовного життя, яка проникає в усе, що пізнає, робить, до чого прагне, що любить або ненавидить людина, яка формується [4].

Мистецтво формує ціннісні орієнтири, розвиває почуттєву сферу особистості через художні образи творів українських митців та народну мистецьку спадщину України. Мистецька діяльність одночасно впливає на раціональну і емоційно-вольову сферу особистості учня та спонукає їх до співтворчості.

На всіх етапах навчання дітям прищеплюється інтерес і любов до різних видів народного мистецтва, зокрема літературного (думи, казки, легенди, забавлянки) та декоративно-прикладного (писанки, рушники, витинанки тощо).

Паралельно з фольклорним аспектом, протягом усього терміну навчання в початкових класах, відбувається послідовне ознайомлення з професійною музикою України: відомостями про життя і творчість провідних представників національного музичного мистецтва (М. Лисенка, К. Стеценка, М.Леонтовича), вокальними та інструментальними творами сучасних українських композиторів.

Володіння професійними компетенціями навчання (когнітивно-перцептивними, творчими, ціннісноорієнтаційними, виконавськими) допомагає вчителям музичного мистецтва розкрити свій внутрішній потенціал, виявити і розкрити художні здібності учнів. Обґрунтовується необхідність та важливість використання ефективних прийомів і методів для розвитку емоційної чутливості учнів і загального творчого розвитку [3]. Вся робота з молодшими школярами на уроках і позакласних заходах передбачає накопичення знань про походження українського народу, родинні свята, обряди та звичаї; знання веснянок,

закличок, легенд, повір'їв; розуміння понять «рід», «родина», «сім'я», «релігійні свята», «Матір-Земля», «Матір Божа».

Ці поняття розширюються, поглиблюються в процесі бесід, які надають дітям можливість зацікавитися життям своєї родини, відчутти власну відповідальність за все, що відбувається в сім'ї, сформувати об'єктивну оцінку родинним відносинам, активно цікавитися історією родини та завдяки цьому любити, шанувати, берегти своїх близьких.

За новим Державним стандартом національно-культурне виховання молодших школярів відбувається через ознайомлення з фольклором і професійною музикою, культурною спадщиною та сучасним мистецтвом України. Національно-патріотичний і громадянський зміст домінує в темах «Музика нашого краю», «Пісні козацької слави», «Головна пісня держави»... Проте кожна навчальна тема, незалежно від винесеної в її заголовка назви, містить певні національно-виховні аспекти [5].

На уроках музичного мистецтва учні вивчають багато стародавніх українських пісень. А саме: "Ой на горі та жінці жнуть", "Ой попід гай зелененький", "Було колись в Україні ревіли гармати", "За Україну", "Балада про Крути", "Ой морозе, морозечку", "А вже років двісті", "Ой був у Січі старий козак", "Виряджала мати сина", "Максим, козак, Залізник". В цих творах розповідається про важку долю українського народу, історичні факти про героїчні події. Відповідний настрій на уроці, емоційна насиченість сприятиме не тільки засвоєнню музичного матеріалу, але й допомагає розвинути в учнів творче мислення, естетичне ставлення до завдань.

Емоційний тон на уроці музичного мистецтва залежить від вчителя, його ставлення до музичного матеріалу. Важливу роль у цьому процесі відіграє його здатність емоційно реагувати, виражати своє ставлення до творів, а також виховувати в учнях емоційну культуру, чуттєве сприйняття, захопленість музичним мистецтвом.

Отже, національно-патріотичне виховання молодших школярів дозволяє з перших кроків формувати і розвивати свідоме ставлення дітей до своєї країни –

вміння цінувати і поважати події минулого та сучасні досягнення нашого народу, розрізняти поняття добра і зла, що є результатом цілеспрямованого виховного впливу школи, сім'ї, держави.

#### **Список використаних джерел:**

1. Василевська-Скупа Л.П., Швець І.Б., Остапчук Л.О. Шляхи формування національної самосвідомості підростаючого покоління засобами українського музичного мистецтва. Наукові записки. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Вінниченка. Серія педагогічні науки. 2022. Вип.204. С. 99-104.
2. Дроздова К. Є., Василевська-Скупа Л. П. Педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до виховання національної самосвідомості учнів у загальноосвітніх закладах. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. / редкол. Київ ; Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2018. Вип. 50. С. 266–270.
3. Онофрійчук Л.М. Компетентнісний підхід у підготовці майбутніх вчителів музичного мистецтва до педагогічної практики в середніх навчальних закладах// Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми //Зб. наук. праць випуск 46 /Редкол. Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2016. С. 135-140.
4. Педагогіка: Навчальний посібник/ В.М.Галузяк, М.І.Сметанський, В.І. Шахов. Вінниця: РВВ ВАТ „Віноблдрукарня”, 2001. С.71.
5. Лобова О. Національне виховання молодших школярів на уроках музичного мистецтва  
<https://repository.sspu.edu.ua/bitstream/123456789/3006/1/Natsional%27ne%20vykhovannya%20molodshykh%20shkolyariv.pdf>

#### **ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ СПІЛКУВАННЯ ФАХІВЦІВ МИСТЕЦЬКИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ**

*Бахчеван Н. А., викладач музичних дисциплін  
КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний  
коледж»*

На сучасному етапі розвитку вищої педагогічної освіти в Україні зростає необхідність підвищення загальної та професійної культури фахівців. Адже, основною метою державної політики визначено